

այնքան քիչ և խեղճ վիճակի մէջ էին, որ անգամ մը ստիպուեցաւ անկողին մնալ զանոնք կարկուտ տալու համար:

Այսպիսի դրամական վիճակի մէջ ժանօթացաւ Լուկրետիա Ռուտովֆ ա. նուամբ հողագործի մը դստեր հետ, որ իրեն նման նոյն դպրոցը կը յաճախէր և որուն հետ յետոյ ամուսնացաւ, հաւասար բաժնեկող այսպէս իրենց ուրախութիւնքն և տրտմութիւնքն:

Երկու տարի վերջը Հիրամի դպրոցը մոտաւ, ուսկից յետոյ ուսուցչի տիտղոսով դուրս ելաւ. և յաջորդաբար եղաւ օրէնսդէտ, փաստաբան, վերջին պատերազմաց ժամանակ դնդապետ և գլխաւոր զօրավար, և վերջը խաղաղութեան ժամանակ ներկայացուցիչ և ծերակուտի անդամ:

Մարմնով անձնեայ է, վեց ոտնաչափ բարձր բայց լաւ համեմատեալ, գլուխը մեծ, արծառնեղն և ճակատն լայն:

* *

Տարւոյս յուլիսի 3^ր առաւօտը, ժամը գրեթէ 9^ր, Նախագահն Կերֆիլտ Ուոլինկլիթին շոգեկառաց կայարանին սրահներէն մէկուն մէջ կը սպասէր: Թանկարծակի հրացանի երկու բովրիւնք կը լսուին, և Միացեալ — Նա. հանգաց գլուխն կ'ինկնայ հարուածեալ թեւէն և 'ի կողէն:

Իսկոյն ձերբակալ եղաւ մարդասպանն, որ դեռ 'ի բռին ունէր զընդուն.

վերջ, աւաղակութեան գործին: Ինքըն իրեն համար ըսաւ թէ կը կոչուի կարողութիւնը, փաստաբան, ծնեալ յիլինուա, ծագմամբ գաղղիա — քանատացի:

Հարցուեցաւ թէ ինչ էր այս քրտմանի աւաղակութեան պատճառն. — Գործեցի զայն, որովհետեւ կ'ուզէի բռնուիլ. — այս եղաւ իր առաջին պատասխանն:

— Իսկ Սթալվորդ մ'եմ, աւելցուց, և Սթալվորդ զօրավարն այժմ Նախագահ է. նամակ մ'ունիմ որ Շէքման զօրավարին պիտի յանձնուի, ամենայն ինչ կ'իմացընեմ Ստիկանութեան:

Այսպիսի պատասխանիւ և իր վերայ գտնուած քանի մը սպառնական նամակներ շատերու գաղափար տուին թէ Կիդոյ խենդ մ'ըլլայ. և այս ստոյգ է թէ ժամանակէ մ'ի վեր Նախագահն հիւպատոսութեան պաշտօն մը կը խնդրէր և միշտ կը մերժուէր, և հաւանական կը կարծուի այս վերջինս ըլլայ շարժիչ առ ոճրագործութիւնն:

Կ'աւելցուի դարձեալ, թէ Կիդոյ որ և իցէ պայմանաւ կ'ուզէր անուն հանել. եթէ ճշմարիտ է այդ՝ կրնայ ինքն պարծիլ գլխաւոր շարագործաց և անոնց գլխաւորին Երոստրատոսի հետ, որ չկարենարով ուրիշ կերպով իր անունն Համբաւը ընծայել, Եփեսոսի Ա. նահտայ տաճարը հրկէզ ըրաւ: Վատ և սոսկալի համբաւ:

Բ Ե Ն Ի Ս Մ Ի Ն Տ Ի Զ Ր Ս. Է Լ Ի

Տիգրաւէլի, որ տարւոյս ապրիլի 19^ր անհետացաւ մահուամբ աշխարհիս հորիզոնին վրայէն, անմահ անուն մը ձգեց պատմութեան մէջ: Անգղիոյ Թագուհին՝ զոր բարձրացուց նա մինչև կայսրուհւոյ աստիճանը, փոխադարձ պատուեր էր զինքը ազնուականութեան զանազան տիտղոսներով, անուններով Մարքէզ Պիքընսֆիլտի,

կոմս Հէօկտընի և Ասպետ Կիարէթ. Թիարայ:

Մեր ժամանակները քիչ երեցած են այնպիսի քաղաքագէտ անձինք՝ որ իր մէջ աւելի քաղաքագիտական դժուարին և անթերի ընթացք մը կատարած ըլլան: Ոչ ոք կրնայ երևակայել թէ ինչ աշխատութիւն, ինչ յարատեւութիւն և ինչ աստիճանի կամաց զօրու.

Թիւն ունեցաւ Տիգրաէլի, իր աննը-
շան ծննդեամբը զօրաւոր աղղեցութի
մ'ունենալու անգղիական ազնուապե-
տութեան վրայ՝ որ եւրոպոյ մէջ ա-
մենէն գոռոզն համարուած է:

Տիգրաէլին ամենէն գերազանց յատ-
կութիւնը հաստատամտութիւնն եղած
է: Բոլորովին յաղթուելով 1835 տան,
բւշիւ ընտրութեանց մէջ, որուն ներ-
կայացեր էր իբրեւ հետամուտ պահպա-
նողական երեսփոխանութեան, Օ' Գոն-
նէլին՝ որ հաւատարմութ անուաններ էր
զինքը, պատասխանեց. « Կը հանգի-
պինք 'ի փիլիպպէ »: Նոյնպէս Հասա-
րակաց խորհրդարանին դռները բռնու-
թեամբ բանալով իր առջին, երբ ա-
ռաջին ճառախօսութիւնը անցաւ իւր
մ'ունեցաւ, ուղղեց իր հակառակոր-
դացը հետեւեալ նշանաւոր խօսքը. « Պի-
տի գայ ժամանակ մը որ պիտի լսէք
ինձ »: Դարձեալ 1880^թ յանկարծա-
կան անկմանէն ետքը, որով կորսն-
ցուց իր իշխանութիւնը, երեցաւ մէ-
կէն Լորտից խորհրդարանը, և ճառեց
այնպիսի աշխուժիւ ու քաջութեամբ՝
որ անկարելի է սովորական հանճարից
համար:

Եւ սակայն հարուածը սաստիկ էր:
Տիգրաէլի՝ Դօրից առաջնորդը, տեսաւ
մէկ օրուան մէջ յերկիր կործանեալ
այն կուսակցութիւնը, որուն կազմու-
թեանը համար երեսուն տարի աշխա-
տած էր: Ի 1846^թ Ռուպերթ Բիլին ա-
զատ փոխանակութեան վարդապետու-
թեան հակամիտութիւնը՝ թուէր թէ
հասարակաց գործոց վարչութիւնը պի-
տի յափշտակէր ընդ միշտ պահպանու-
ղական կուսակցութեան ձեռքէն: Պաշ-
տօնական մեծամասնութեան գլխաւոր
մասը չէր ուզեր հետեւիլ պաշտօնարա-
նին անսնօրինելի այլակերպութեանը:
Տրոննի օրինաց քուէարկութիւնը ան-
դարմանելի հերձուած մը ձգեր էր այն
անձանց մէջ՝ որ հինգ տարիէ 'ի վեր ա-
մենադժուարին պարագայից մէջ պա-
տուով ու յաջողութեամբ կառավարե-
րէին զՄեծգլխա: Ասոնցմէ նշանաւոր հա-
մարուածներէն ոմանք, յորս էր և Կը-

լէտոդըն, ջանացին զօրացնելու Բի-
լեան խումբը, և իմացան որ դործերը
այն կէտը հասեր էին՝ որ կամ բոլորո-
վին պիտի հրաժարէին քաղաքագիտա-
կան կետերէ և կամ պիտի միանային
ազատական կողման հետ: Այլք՝ թո-
ղուած իրենց առաջնորդէն, և իրենց
սկզբունքներովը կասկածաւոր եղած
ազգին գլխաւոր մասին, թուէր թէ դա-
տապարտեալ ըլլային յանկարողութի
և յանախիբելութիւն, որուն նշաւակ կը-
լան տնտիք որ չեն գիտեր ըստ ժամա-
նակին յանձն առնելու անհրաժեշտ զո-
հողութիւն մը:

Տիգրաէլին արդիւնքն այն եղաւ ի-
բրեւ քաղաքագէտ՝ որ յաջողեցաւ ա-
զատելու իր կուսակցութիւնը այն խո-
տոր ճամբէն՝ յորում կը գտնուէր Ռու-
պերթ Բիլին անկմանէն ետքը: Զարմա-
նայի սրամտութեամբ ըմբռնեց որ հարկ
էր առանց ժամանակ կորսնցնելու զԵ-
լանիլ խորհրդարանին կամացը: Լորտ
Տէրպիլին բուռն ընդգիմադրութեամբն
հանդերձ՝ որ չէր ախորժեք հրաժարե-
լու հողային սեփականութեան շահե-
րէն և օգուտներէն, Տիգրաէլի չէր դա-
դրեր յեղեղելու միշտ իր բարեկա-
մացը՝ որ չէին կրնար յայտնապէս ձեռք
բերել կորուսած իշխանութիւններն՝ և
թէ ոչ կամակարուց յանձն առնելով լը-
րացած գործերը, և դադրելով ազատ
փոխանակութեան դէմ մաքառելէն,
որ արդէն իսկ անդղիացի ժողովրդեան
մեծ մասին տեսակ մը աղգային վար-
դապետութիւն դարձեր էր: Արեւիկա ան-
հրաժեշտ ճամբարտութի մ'էր, զոր Տէր-
պի չուզեցնալով ճանչնալ, յետ 1852^թ
փետրուար ամսոյն մէջ առաջին պաշ-
տօնեայ անուանուելուն, չի կրցաւ շա-
հիլ մի և նոյն տարուան նոյնմբեր ա-
մսոյն քուէարկութեան մեծամասնու-
թիւնը, և բռնադատեցաւ տեղի տալ
խորհրդարանին բացմանէն քանի մ'օր
ետքը:

Տիգրաէլի նպաստելով ազատ փոխա-
նակութեան վարդապետութեանը, յա-
ջողեցաւ շահելու ժողովրդեան համա-
կրութիւնը, որ իր կողմնակցութիւնը

իրբն կուսակից կը համարէր պահպանողականաց, Բայց բաւական չէր ցրուելու անվատահաւան չլիսաւոր պատճառը Ժողովրդեան մտքէն, պէտք էր դառնալ դարձեալ այնպիսի ապահով կէտ մը, յորում ընտրութեանց առթիւ բախելով զանազան խմբից դաշնակցութեան դէմ, կարենար յաղթական ելլալ:

Տիգրաւէյի ըմբռնեց մէկէն որ այս մասին՝ այսինքն ազատականները կործանելու համար՝ մեծ օգնութիւն կրնար մատուցանել իրեն արտաքին քաղաքագիտութիւնը: Իր վիպասանութեանցը և քաղաքական բանախօսութեանցը մէջ՝ չէր դադրեր երբեք քարոզելու տեսակ մ'ընդհանուր գերազանցութիւն ու առաւելութիւն այն մեծատարած ինքնակալութեան, որուն մայրաքաղաքներն էին Լոնտրա ու Կալկուլթա: Յորպիսի Լորտ Բալմորալդն յիշխանութեան էր, բրիտանական անձնահաճութիւնը գոհ էր բուռն պաշտօնէին գոռոզ քաղաքագիտութենէն, որուն 'ի նպաստ էր հասարակաց կարծիքը: Բայց երբ Մէնչեսթըրի ընկերութեան վարչապետութիւնները յաղթանակեցին Կլէտրադընի հետ, Անգղիա զայրանալով Ալապալմայի խնդրոյն լուծման եղանակին և Բարիզի դաշնադրութեան հրատարակման վրայ, ուզեց ինչ և է կերպով թողուլ խաղաղասիրական քաղաքագիտութիւնը, և քսան և եօթն տարիէ ետքը առաջին անգամ ուզեց նպաստել պահպանողական կողմնակցութեան:

Տիգրաւէյի որ երեք անհաստատ պաշտօնարանաց մէջ մասն ունեցեր էր, և ստիպուած միշտ կամացը հակառակ շնորհմունքներ ընելու՝ գէթ քանի մ'աւին աւելի երկարելու համար իր կեանքը, կրցաւ վերապէս յարգինս ածել իր բոլոր կենաց երազը, այսինքն, առաւելեալ առաջին պաշտօնեայ, ունենալով իրեն նեցուկ միազոյն, միասիրտ և հաստատուն մեծամասնութիւն մը:

Իշխանութեանը առեն նոյն յատկու-

թիւնները ցուցուց ինչ որ իշխանութենէ դուրս՝ Ունեցաւ նորը և յանդուգն քաղաքագիտութիւն մը: Առանց թնդանօթի հարուածոյ, յաջողեցաւ տիրել Կիպրոսի, և շորթել Ռուսիոյ ձեռքէն վերջին պատերազմով ստացած մեծամեծ շահերը: Անգղիա որ տեսող եղեր էր անգործութեամբ Տանիմար գայի ջախջախմանը, Հաննովերի Բրուսիոյ հետ միութեանը, և Ռուսիոյ՝ Բարիզի դաշնադրութեան տուած հարուածոյն, վերաստացաւ նորէն Եւրոպիոյ գործոց մէջ մեծ կարևորութիւն մը, և իր նախկին մեծութեանը համապատասխան արժանաւոր մաս մը գրաւեց Պետլինի ժողովոյն մէջ:

Տիգրաւէյին վիպասանական հանձարը ելէ՛ ունեցան օգուտներ, ունեցան ևս վնասներ իր քաղաքագիտական գործոցը վրայ: Նախկին պաշտօնեայն աւան օր կ'ընծայէր աշխարհի նորութիւն մը: Մերթ զմեռուհին կայսրուհի կ'առաւելէր Հնդկաց, մերթ կը գնէր Սուէզի ջրանցից բաժանագիրները, և մերթ Հնդկի գինուորները Մալթա կղզին կը ժողովէր: Եւ մի և նոյն ժամանակ Ծուլուից ու Ոսթլանաց գէմ պատերազմ կը հրատարակէր, և իբրեւ անտարբեր բան՝ հեռաւոր երկիրներ փաստակարարաւանաց ձեռք կը դարնէր: Բայց հասաւ օր մը՝ որ Անգլիա յոգնելով այս տեսակ յանդուգն քաղաքագիտութենէ, վերջին ընտրութեանց առեն կործանեց Տիգրաւէյին և իրեն հետեւողները:

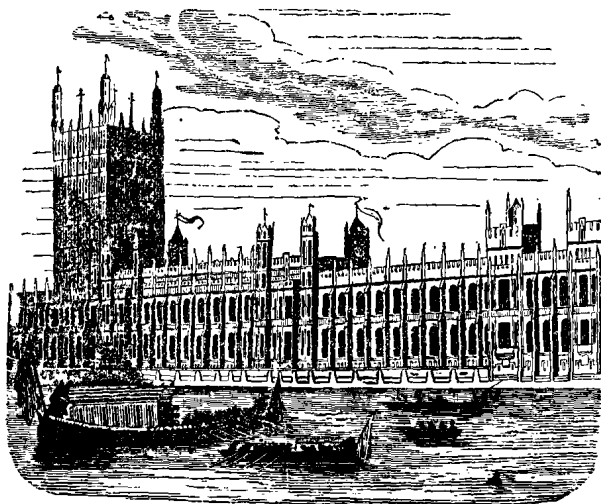
Տիգրաւէյին 76 տարուան էր երբ մեռաւ, վասն զի ծնած էր 'ի Լոնտրա 1805^թ դեկտեմբերի 21^թ, իր հայրը անգղիացի էր և մատենագիր, իսկ պապը՝ վենետկեցի վաճառական մը, հրեայ քրիստոնէացեալ: Իր մատենագրութեանցը մէջ փայլած են միշտ արեւելեան գաղափարներ:

Զարմացաւ աշխարհ երբ լսեց որ կրտակաւ սահմանած ըլլայ թէ իր թաղումը առանց հանդիսի ըլլայ, և գրուի ընտանեկան դամբանը: Կլէտրադըն որ իր հակառակորդն էր, առաջարկեց որ

յիշատակարան մը բարձրանայ Ուէս-
մինսդրի մէջ 'ի պատիւ երեւելի քաղա-
քագիտին: Անգղիական գործակալու-
թիւնը յանձնեց որոշակի այս ազգային
յիշատակարանս Ռաճճի անուամբ ին-
տրա ապրող իտալացի արձանագործի
մը: Բաց աստի արդէն 'ի գործադրու-
թեան են 17 ընդ արձանն և ըզն կիսար-
ձանն 'ի յիշատակ վախճանեալ քաղա-

քագիտին: Այս օրերս վաճառուեցան
իրեն տրուեստական հաւաքմունքը և
կահ կարասիքը, քայելով գնողաց մեծ
բաղմութիւն մը, և 60 հազար սղեռլի-
նէն աւելի մեծ գումար մը յաջորդու-
թեան անցաւ, այն երկրին և վախճա-
նելոյն դիրքին համեմատ դեռ ամե-
նաքիչ:

Հիմա իրեն քաղաքագիտական ժա-

Պալատ անգղիական խորհրդարանին, տեսեալ 'ի Դամիդէ:

ռանդութեան վերայ, իբրև պահպա-
նողական մասին գլուխ, կը միջին չորս
երեւելի անձինք, լորտ Գէյրնս, Նորդգոդ-
մեծ պաշտօնեայ եկամտից, լորտ Սա-
լիզպուրի երբեմն արապրին գործոց
պաշտօնեայ և դուքսն Ռիչմոնտ: Սա-
կայն ոչ ոք 'ի նոցանէ պիտի լեցնէ այն
դատարկը զոր Տիզրաէլիի պէս մարդ-
մը կը թողու:

* *

Անգղիոյ խորհրդարանին պալատն՝
յորում մեծացաւ Տիզրաէլի հանճարով

և բանիւ և մեծամեծ գործովք, կը ներ-
կայացնենք 'ի Բաղմամիպիս, պալատ՝
որուն վրայ կ'երևայ բրիտանական ճար-
տարապետական ոճոյն ազդեցութիւնը,
որ ուզեր է պարզել և յղկել մաւրի-
տանացի ճարտարապետութեան սե-
թեւեթեալ մեղկութիւնը՝ զուգահեռա-
կան անկիւնաւոր խիստ ոճով: Տուած
պատկերնիս Դամիդի վրայ նայած ճա-
կատն է, նոր շինուած, կառուցեալ 'ի
Պարրիէ, որ արժեց 87,500,000 ֆրանգ: